

HELSEDIREKTORATET
Postboks 220 Skøyen
0213
OSLO

Deres ref.:

Vår ref: HSAK202600596

Dato: 06-03-2026

Høring av faglig rammeverk for rettspsykiatriske undersøkelser av barn og unge under 18 år

Legeforeningen takker for mulighet til å komme med innspill til faglige rammeverk for rettspsykiatriske undersøkelser av barn og unge under 18 år. Vi ønsker velkommen et faglig støtteverktøy på dette området, og vurderer dokumentet som et nyttig bidrag til økt systematikk og kvalitet i vurderinger av mindreårige i straffesaker.

Vi har følgende kommentarer knyttet til rammeverket slik det er lagt frem:

- Dokumentet beskrives som et ikke-normerende rammeverk, men er samtidig relativt detaljert i sine beskrivelser av metode og prosess. Vi vil derfor peke på en mulig risiko for at dokumentet i praksis kan bli oppfattet som normerende, for eksempel ved kvalitetsvurdering av erklæringer.
- Det er positivt og nødvendig at det utarbeides et faglig rammeverk knyttet til judisielle observasjoner av mindreårige under 18 år. Det finnes allerede særbestemmelser for mindreårige i straffeloven og strafferettspleien, som maksimal strafferamme 15 år, uansett lovbrudd, og en restriktiv mulighet for bruk av forvaringsordningen. Da er dette rammeverket på sin plass.
- Slik straffelovens §20 (tilregnelighet) er utformet i dag, gjør den ikke noen forskjell på mindreårige og myndige. Derfor er det viktig å få på plass et faglig og juridisk rammeverk som tar nødvendig høyde for utviklingssensitive sider og barnefaglige rammer for utredningene som skal gjøres. Det vil ha viktige rettssikkerhetsmessige aspekter at en straffereaksjon er bygget på best mulig og faglig oppdatert kunnskap om mindreåriges symptomuttrykk og utvikling.
- Det er et uttalt mål å få til raskere rettsprosesser for mindreårige. Tingrettenes «hurtigspor» i straffesaker fra 2025 nødvendiggjør også at helseutredningene må følge opp ambisjonene fra domstolene og justismyndighetene. Det kan få betydning for tidsrammen som helseutredningene skal gjøres innenfor. Det er derfor viktig med en barnefaglig ramme som tar høyde for en strammere tidsramme for undersøkelsen, uten å gå på bekostning av kvaliteten.
- Rammeverket omtaler gjennomgående «barn og unge under 18 år» uten å tydeliggjøre betydningen av strafferettslig lavalder (15 år). Barn under 15 år er ikke strafferettslig ansvarlige, jf. straffeloven §20 første ledd bokstav a, og kan derfor verken idømmes straff eller særreaksjon. Etter vårt syn innebærer dette at

rettspsykiatriske undersøkelser i straffesaker i praksis primært vil være aktuelle for ungdom over strafferettslig lavalder (15–17 år). Slik rammeverket nå er formulert, gir det inntrykk av at de samme vurderingsformålene gjelder for hele gruppen under 18 år, til tross for at det foreligger et grunnleggende rettslig skille. Dette reiser et spørsmål som rammeverket etter vårt syn ikke avklarer: Er det i det hele tatt aktuelt å gjennomføre en rettspsykiatrisk undersøkelse av barn under strafferettslig lavalder? Vi er kjent med at det i enkelte tilfeller kan oppstå situasjoner hvor politiet, som ledd i sin etterforskningsplikt, anmoder om sakkyndig vurdering også av barn under 15 år. I slike tilfeller vil imidlertid formålet med vurderingen være et annet enn en klassisk rettspsykiatrisk vurdering av strafferettslig ansvar.

- Det faglige grunnlaget er innenfor god praksis. Rammeverket synes å ta hensyn til utviklingssensitive og traumesensitive aspekter. Det som derimot savnes i rammeverket er utforskning og kartlegging av viktige «drivere» for mindreårige inn i kriminalitet, som kan skille seg fra voksne. Nettbruk (historikk, radikalisering på nett, hvordan den unge kommuniserer på nett med antisosiale miljøer osv). Her kan rutinemessig innsyn i evt nettbeslag i staffesakspapirene og samarbeid med politiet være nødvendig, dersom det ikke er mulig å få oversikt eller informasjon over nettbruken på andre måter. Det samme gjelder «kultursensitive» aspekter (holdninger i oppvekstmiljø, antisosialt nettverk osv). Det kommenteres i rammeverket at sjekkpunktene for opplysninger ikke er «uttømmende», men nettbruk og «kultursensitive» aspekter bør rutinemessig være med i en «sjekkliste» for utredningen.
- Det bør, i samarbeid med domstolene, utarbeides egne informasjonsskriv om rettspsykiatriske undersøkelser tilpasset mindreårige i utforming og språk.
- Når det gjelder målsetningen om at «formål og mandat bør tilpasses barnets alder og modenhet», er det aktuelt med tidlig samarbeid med oppdragsgiver og domstol for å tilpasse mandat tidlig i prosess. Spesialist kan tolke det som foreligger i sakspapirer og politirapporter før endelig mandat, slik at sakkyndig kan trekkes rutinemessig tidlig inn i utforming av mandat, i samarbeid med oppdragsgiver. En slik rutine tidlig inn i saksgangen kan bidra til at helseutredningen gir best mulig beslutningsstøtte for domstoler og politi.
- Det støttes at observasjonen gjennomføres i en mest mulig normal kontekst, hjemme, i institusjon eller på skole. Det vil være en høy terskel for observasjon etter straffeprosesslov §167, så lenge det ikke er etablert egne tilrettelagte plasser for mindreårige i sikkerhetspsykiatrien.
- Det støttes at utforming av judisiell rapport kan være til nytte for andre instanser enn oppdragsgivere. Eksempel kan være BUP, barnevern osv.
- Det støttes at det skal legges til rette for en tilpasset tilbakemelding til ungdom og foresatte i forløpet av observasjonen. Før rettsforhandlinger kan eksempelvis kommunisering av en risiko- og behovsvurdering være nødvendig å gi den unge og berørte instanser. Det er i tråd med fagfeltets fokus på risikokommunikasjon – et viktig område innen rettspsykiatri - og vil være i tråd med faglig forsvarlig praksis.
- Etter gjeldende rettsorden skal den mindreårige og foresatte samtykke til innhenting av informasjon fra helse, barnevern osv. Det er nevnt i rammeverket et unntak i straffeprosesslov §168a, dersom strafferamme er over 6 år og problemstilling er potensiell

utilregnelighet. Det kan være et behov for lovgivere å se nærmere på §168a med tanke på om strafferammen her er satt for høyt for mindreårige.

- Hva den mindreårige kan velge å si nei til er et viktig punkt, også sett i lys av vurderinger som må gjøres i forhold til «barnets beste» (ref Barneombudets 4 ledds vurdering av Barnets Beste-vurderinger). Manglende samtykke til opplysninger kan potensielt komme i konflikt med «barnets beste» i straffesaker, og i konflikt med politi og domstolars behov for nødvendige helsevurderinger for sine beslutninger, rettsikkerhet for den mindreårige osv. Manglende samtykke kan også begrense kvaliteten av den judisielle observasjon. Det er viktig at faglig rammeverk og lovverk «henger sammen» knyttet til helsevurderinger av mindreårige. Det bør derfor sees på behov for eventuelle forskrifts- eller lovendringer som del av arbeidet videre med rammeverket.
- Slike utredninger (rettspsykiatriske undersøkelser) vil ha svært store konsekvenser for barnet/ungdommen og for samfunnet, både i forhold til vurdering av skyldene og eventuell straff, men også med utgangspunkt i risikovurderinger og mulighet for særreaksjoner. Rammeverket er ikke tydelig på hvilken formalkompetanse den sakkyndige bør ha. Det nevnes at høyspesialisert kompetanse i barne- og ungdomspsykologi/psykiatri, differensialdiagnostikk og erfaring med ungdomspsykoser er nødvendig. Legeforeningen mener at kompetanse også innenfor barnenevrologi og barnehabilitering kan inkluderes, da bevissthetsforstyrrelser kan skyldes hjerneorganiske lidelser, og psykisk utviklingshemming kan handle om syndromer og genetiske sykdommer. Kanskje burde slike undersøkelser i størst mulig grad gjøres som et samarbeid mellom barne- og ungdomspsykolog/psykiater og barnenevrolog.

Med hilsen
Den norske legeforening

Siri Skumlien
generalsekretær

Johan Georg Røstad Torgersen
Fagdirektør

Fredrik Skarderud
spesialrådgiver/lege